☒ סגור חלון

גלובס
זירת העסקים של ישראל

"המדיניות הכלכלית לוכדת את העסקים; מכת המע"מ קשה מנשוא"

בפאנל שיזם "גלובס" מדברים 4 מומחי מס - עוה"ד פנחס רובין ומשה שקל ורוה"ח ג'קי מצא ונדב הכהן - על המדיניות הכלכלית של נתניהו ושטייניץ ועל גזירות המס

אלה לוי-וינריב 1/9/12

שנת המס החולפת הייתה סוערת ומלאת תהפוכות. בתחילת 2012 נדמה היה כי המחאה החברתית ריככה את ליבם של מקבלי ההחלטות, והשנה נפתחה באימוץ חלק מהמלצות ועדת טרכטנברג לשינויים כלכליים-חברתיים, שנועדו להיטיב עם מעמד הביניים ו"לקחת מהעשירים" לכאורה.

בין היתר אומצו ההצעות למתן שתי נקודות זיכוי במס לגבר-אב לילדים שעובד ומשלם מס, לכל ילד עד גיל 3 (תוספת של 418 שקל בחודש לנטו); להעלאת מדרגת המס הגבוהה מ-45% ל-48%; להעלאת מס החברות ל-25% ולביטול העלאת מס הבלו על הדלק ב-40 אגורות לכל ליטר בנזין.

הציבור התענג גם על ההצהרות של קברניטי הכלכלה בממשלה - בנימין נתניהו ויובל שטייניץ - כי הפחתות מסים טובות למשק ומעודדות צמיחה. עד לפני חודשיים-שלושה, ביוני, נתניהו עדיין עמד על עמדותיו אלה, הידועות זה שנים, כאשר במסיבת עיתונאים שערך יצא נגד הכוונה להעלות מסים, ואמר שישראל ניצלה מהמשבר העמוק שפקד את אירופה, בין היתר, "בגלל שלא הגזמנו וסחטנו את האזרחים עם מסים".

נתניהו הוסיף אז: "הבנו שניתן להשיג גבייה גבוהה יותר באמצעות שיעורי מס נמוכים יותר, ולא להיפך", והסביר כי "אין צורך להטיל מסים גבוהים מדיי באופן כזה שלא כדאי לעבוד, לא כדאי להשקיע ולא כדאי להרוויח".

בפועל, בזמן שהופרחו לאוויר ההצהרות הללו, מחיר הדלק, והמס עליו ירד-עלה-ירד-עלה-ושוב עלה. המס על הבירה והסיגריות עלה. המע"מ עתיד לעלות בעוד יומיים, וגם מס ההכנסה צפוי לעלות בקרוב במסגרת חבילת גזירות המס שאושרה לאחרונה בממשלה.

על הרקע הזה, כינס "גלובס" סביב שולחן אחד 4 מומחי מיסוי מובילים - עו"ד משה שקל, עו"ד פנחס רובין, רו"ח ומשפטן ג'קי מצא ורו"ח נדב הכהן - כדי לסכם את שנת המס, לדון ולדבר על התהפוכות שאירעו בעולם המס בחודשים האחרונים, על הניסיון לסגור את הגירעון בתקציב באמצעות העלאת מסים ועל נטל המע"מ.

לדברי רו"ח מצא, לשעבר מנהל רשות המסים, "השנה האחרונה היא בוודאי לא כזאת שאפשר להגדיר אותה כשנת מופת ליצירת ודאות. התנועתיות המהירה בתוך השנה, קצב קבלת ההחלטות שאחת סותרת את קודמתה, אימוץ מסקנות טרכטנברג והיפוך חלק מהמסקנות זמן קצר אחר-כך ועוד, יצרו חוסר ודאות. המדיניות של השנה האחרונה עוזרת להגדלת המיתון".

עו"ד רובין מרגיש שכבר היה בסרט הזה קודם. "מה שקרה בעולם המסים השנה הוא עוד מאותו דבר".

בחלקו הראשון של פרויקט מיסוי מיוחד המתפרסם היום, מסבירים המומחים - שעסקו בין היתר בייצוג טייקונים, בהנהגת רשות המסים ובליווי עסקאות ענק במשק - איפה נתניהו ושטייניץ נכשלים, איך זה שמי שסובל מהכשלים שלהם הם כמו תמיד השכבות החלשות במדינה, ואיזו פרה קדושה צריך לשחוט כדי לשנות את המצב.

אך המומחים לא רק מבקרים את המצב. בחלקו השני של הפרויקט, שיתפרסם בשבוע הבא, הם ייתנו גם המלצות לראש הממשלה ולשר האוצר מאיפה הם יכולים להביא כסף כדי לסגור את הבור בתקציב.

1. המדיניות הפיסקאלית

לפני שהמומחים צוללים למעמקי אוקיינוס המס לדיון סוער על גזירות המס החדשות, העלאת המע"מ והגירעון בתקציב, הם חייבים לתת את הדעת על שאלה מקדימה: מהי בעצם המדיניות הכלכלית-פיסקאלית של ראש הממשלה בנימין נתניהו ושל שר האוצר יובל שטייניץ.

בעקבות הזיגזוגים השונים ומשונים של נתניהו-את-שטייניץ - בהם הפחתת-העלאת מס; אימוץ-הקפאת המלצות טרכטנברג ועוד - היה קשה להבין בחודשים האחרונים מה הקו המנחה של מדיניותם הכלכלית.

בראיון שהעניק אשתקד, בדצמבר 2011, שטייניץ לתקשורת, אמר השר באופן חד-משמעי: "אם נעלה מסים, הכלכלה תידרדר". גם דעתו של נתניהו בעניין ידועה זה שנים: הפחתת מסים מובילה לשגשוג כלכלי. האומנם?

רו"ח ומשפטן ג'קי מצא עונה לשאלה הזאת בחיוב. "הייתה לי זכות לעבוד עם נתניהו כשהוא כיהן כשר האוצר, והייתה לו אז מדיניות מאוד-מאוד ברורה וחדה. הדגל שהוא נופף בו היה של הפחתות מסים, עם משוואה שהפחתת מסים שווה צמיחה. המדיניות הזו יצרה ודאות לטווח מאוד ארוך. היא הייתה נכונה אז, והיום היא נכונה שבעתיים. היום, כאשר מרגישים כל מיני פרמטרים שונים במשק שמעידים על מיתון ועל איזושהי האטה כלכלית, זו ההזדמנות לתת דחיפה למשק על-ידי הפחתת מס".

- אך הצעדים שנתניהו נקט לאחרונה, חבילת הגזירות והעלאת המסים שאושרה בממשלה, נוגדים והפוכים למדיניות הזו.

מצא: "נכון. הבעיה היא שבמקביל התברר לנתניהו גודל הגירעון. אבל גם מול הנתון הזה, היום יותר מתמיד, צריך לתת דחיפה למשק. לצערי, המדיניות של נתניהו ושטייניץ היום הולכת לכיוון ההפוך, עם תפיסה שאומרת שצריך להקטין את הגירעון בעזרת העלאת מסים. זו המדיניות ההפוכה למדיניותו של ביבי כשר אוצר, והיא עוזרת ודוחפת להאטה במשק ולהגדלת המיתון".

רו"ח נדב הכהן מסכים עם הדברים: "הפחתת מסים היא צעד שמביא לצמיחה, ולא להיפך. זה נכון במיוחד לגבי החברה הישראלית, כי הכוח הכלכלי המצטבר של תושבי ישראל מתבטא בעיקר בייזום, בעסקאות, בין בארץ ובין בחו"ל, ולכן עידוד הצמיחה ועידוד הפעילות בישראל הם פעילויות שיביאו תוצאות חיוביות. אך מקבלי ההחלטות נכנעים כנראה ללחצים שונים ולשיקולים פוליטיים, ומתקבלות החלטות לאו דווקא משיקולים של צמיחה לטווח ארוך".

גם עו"ד משה שקל מסכים לדברים, ומעריך כי גם נתניהו היה מסכים איתם אילו היה יושב איתם סביב אותו שולחן. "אדון נתניהו מוצא את עצמו היום במקום שאני לא בטוח שהוא היה רוצה להיות בו. הוא כלוא בין שני אינטרסים - בין העמדות הכלכליות שלו עצמו לבין הלחץ של השוק; ויש סתירה ביניהם".

ויש לשקל גם הסבר איך נתניהו נקלע בין הפטיש והסדן: "לאורך שנים רבות נתניהו ביטא עמדה של הורדת מיסוי, וראה בזה כמנוף ליצירת צמיחה, והוא צדק. אבל תוצאת הדברים הייתה שהורדת המסים, בעיקר בתחום המיסוי הישיר, גרמה לכך שהחלק של המיסוי העקיף היה הרבה יותר גבוה בנתח התקציב ובהכנסות המדינה ממסים.

"מיסוי עקיף הוא בעיקרו רגרסיבי, מה שהיה אחד הקטליזטורים לתנועות המחאה למיניהן, שהתרכזו בחוסר השוויון מצד אחד, וגם בבעיית היעדר התקציבים לצרכים חברתיים שונים. אבל לנתניהו לא היה מאיפה להוריד תקציבים, לפחות לא בלי מחיר פוליטי ומחירים נוספים, והוא מוצא את עצמו בסד כמעט בלתי אפשרי.

"כדי להגביר צמיחה ולהגשים את החלום הכלכלי שלו עצמו, הוא צריך להוריד מסים ישירים; מצד שני, כדי להיענות לדרישות הרחוב, למחאה החברתית, כשאף משרד לא רוצה להוריד את התקציב, הוא צריך להעלות מסים ישירים ולהכניס כסף מהיר לקופת המדינה. לדעתי, נתניהו פועל היום בניגוד לרצונו בתחום המדיניות הפיסקאלית".

מרעיבים את הסוס

את עו"ד פנחס רובין זה לא מפתיע. "מדיניות עקבית היא מילה גדולה מדי כשמדובר בפוליטיקאים, וכשמוסיפים גם את אלמנט ההישרדות שהפוליטיקאים צריכים אותו, הבעיה הופכת להיות קשה שבעתיים. כך נולדה המדיניות הנוכחית שהיא לא מוצלחת, שלוכדת את העסקים בתנועת מלקחיים שבה מצד אחד המצב הכלכלי והמשקי הוא חמור, והם נחנקים בכלכלה האובייקטיבית, ומצד שני מוסיפים עליהם גם את נושא המס - ובסוף ירעיבו את הסוס עד שהוא ימות. נוסיף לזה את הבעיה של הפער הגדול והבלתי מוצלח בין המיסוי הפרוגרסיבי למיסוי הרגרסיבי, לטובת הרגרסיבי ולרעת המשק, האזרחים והחברה, ואנחנו נמצאים במצב מיסויי עגום מאוד".

עם זאת, רובין נוקט גישה סלחנית משהו כלפי נתניהו ושטייניץ. "אני חייב לאזן ולומר שחוששני שאין ברירה. קברניטי הכלכלה וקברניטי המיסוי נמצאים בנקודה מאוד קשה, והם חייבים למלא את הבור. האפיקים למלא אותו צריכים להיות יעילים ומהירים, ולכן בלית ברירה עושים את המהלך המיסויי של העלאת מס, שאין בו מדיניות נבונה לטווח ארוך, אבל יש בו מדיניות של מצוקה ושל הישרדות. אינני יכול לבוא אליהם בטענות, משום שאם אני הייתי במצב חנוק כל-כך כמו המדינה - כלומר, העסקים הפרטיים במצב חנוק וגם המדינה במצב חמור - הייתי אולי נוהג באותה אי-תבונה שאני מייחס להם היום".

2. הגזירות הכלכליות

"אי-התבונה" או "המדיניות הלא מוצלחת", כהגדרת המומחים, באו לידי ביטוי בחבילת המיסוי האחרונה שהעבירו נתניהו ושטייניץ בממשלה בראשית החודש, במסגרת הצעדים הכלכליים לסגירת הגירעון.

הצעדים הללו כוללים, בין היתר, את העלאת המע"מ ב-1% החל ב-1 בספטמבר; ריווח מדרגות המס הרביעית והחמישית - מדרגת המס הרביעית תעודכן כך שבמקום להתחיל ב-14,400 שקל, היא תתחיל ב-14,000 שקל; ומדרגת המס החמישית, שהתחילה ב-21,800 שקל, תתחיל ב-20,000 שקל; העלאת מס המעסיקים, הטלת מס "עשירים" (מס יסף בגובה 2%) על הכנסה של מעל 800 אלף שקל; וכן עדכון נוסחת מיסוי ירוק לכלי רכב על-ידי החמרת הקריטריונים לפליטת מזהמים, שתצמצם את שיעור ההטבה שלו זכאיות מכוניות רבות.

גזירות אלה יתווספו לגזירות מיסוי אחרות שכבר התקבלו בחודש שעבר, בהן העלאת המס על סיגריות ועל

בירה.

באופן מפתיע-משהו, לא כל הגזירות גורמות למומחים לזעוק. להיפך, על ריווח מדרגות המס למשל יש הסכמה ביניהם שהצעד הוא "לא כצעקתה".

לדעת רו"ח הכהן, "בעניין מדרגות המס, לגבי השכבות הפחות מבוססות, אין שינוי לרעה. לגבי שכבות הביניים שההכנסות שלהם הן פחות או יותר בין 40-75 אלף שקל לחודש, הפגיעה לא גבוהה במיוחד. יש פגיעה קצת יותר גבוהה בקבוצה שמשתכרת בין 10 ל-40 אלף שקל, אבל היא לא דרמטית, ובקבוצה שמעל 800 אלף בשנה, אבל לגביהן אף אחד לא יתקומם. אם המצוקה היא כזאת שמחייבת נקיטת צעדים, אני חושב שיתייחסו לזה בהבנה".

- אנשי "מחאת הקיץ" אפילו יברכו על מס העשירים.

הכהן: "ברור. בכלל, כל אחד בעד גזירות שנוגעות לאחרים. זה אנושי".

מצא מחזק: "אין הרבה דרמה בריווח מדרגות המס. המשמעות היא כמה עשרות שקלים במקרים מסוימים. זה יכול היה להיות הרבה יותר דרמטי".

- אז זה לא יכניס לקופת המדינה 14 מיליארד שקל, כפי שמקווים במשרד האוצר?

שקל: "זה אולי יפעל הפוך, ולא ארחיב. יש גבול לכמה מס אתה יכול לגבות מהציבור, והגבול הוא גבול היצירתיות, לשני הכיוונים".

מצא: "אגב, יצירתיות ותכנוני מס הם לא דבר רע. כי לצד חובת תשלום המס, יש זכות גדולה לא פחות לתכנן את המס כך שיהיה דל מסים ולא עתיר מס".

תשובה הפוכה ליוקר המחיה

בשורה התחתונה אומרים המומחים: מעמד הביניים והמעמד הנמוך לא נפגעו משמעותית ממדרגות המס החדשות, והמעמד הגבוה ידע איך ללכת בין הטיפות, ולא להירטב מ"גשם" המס שהוטל עליו. כך או כך, לא נרשמה התרגשות מיוחדת בפאנל המומחים מהמהלכים הללו.

אך השלווה הזו לא החזיקה זמן רב. מדד "ההתרגשות" של המומחים עלה מיד, ובאופן חד, כשהחלו לדון על העלאת המע"מ ל-17%. שטייניץ אמר לאחרונה שהוא לא מבין על מה כל הזעקה, ש"מעלים את המע"מ באחוז אחד בלבד". את המומחים האמירה הזו מקוממת.

מצא: "העלאת המע"מ זו בעיה גדולה. אחת הבעיות המרכזיות במדינת ישראל היא יוקר המחיה. כולנו מרגישים את זה. בארץ אנחנו מרוויחים חצי ממדינות רבות, והכול עולה פי 2. אנחנו משלמים פי 2 מאשר באירופה, ומרוויחים הרבה-הרבה פחות. המחאה החברתית כוונה בעיקר ליוקר המחיה בישראל, וכל בר-דעת מבין שהעלאת המע"מ היא תשובה הפוכה ליוקר המחיה".

לדעת מצא, הבעיה היא שזה מאוד נוח להעלות את המע"מ. "זה מעין מספר מאזן. כל פעם שחסר, אז מעלים מע"מ. זה יחסית פשוט, מוביל להרבה גבייה, ליותר מ-3 מיליארד שקל על כל אחוז של העלאת מע"מ - ולכאורה זה פתרון קל. אבל זה אחד הפתרונות היותר בעייתיים. אסור לפתור את בעיית הגירעון בעזרת העלאת מע"מ".

והנפגעים, שוב-ושוב-ושוב, כמו בתקליט שבור, הם מעמד הביניים והשכבות החלשות. "עיקר כובד העלאת המע"מ יחול על כתפי מעמד הביניים. זו הכבדה של 5%-6% לכל משק בית בחודש, וזה מחיר כבד מדי למשפחות האלה. מבחינה פרופורציונלית המאון העליון מרוויח פי 100, אבל אינו צורך פי 100 ממעמד ביניים והשכבות החלשות, והמע"מ מוטל על צריכה".

- מהו לדעתכם שיעור המע"מ הנכון?

מצא: "שיעור המע"מ הראוי בישראל הוא 15%. הוא היה 18% בעבר, וגם יותר, אבל אני וביבי קבענו מתווה לתוכנית מסים רב-שנתית, שבמסגרתה תכננו להוריד את המע"מ ל-15%. שר האוצר נתניהו חשב שזה האחוז הראוי. חבל שהוא שינה את דעתו".

משה שקל מסכים. "זאת טעות חמורה להעלות את המע"מ. היו צריכים לחשוב איך משיגים את ה-3 מיליארד שקל בדרכים אחרות. אחת מהן היא גביית מסים עקיפים, מע"מ, בשיעור לא אחיד" (פירוט בחלק השני של הפרויקט, המתפרסם בשבוע הבא, א' ל'-ו')".

רו"ח הכהן מנפץ עוד אשליה: "הדימוי ששכבות חלשות אינן משלמות מס בישראל, הוא שגוי מעיקרו. נכון שהן לא משלמות מס הכנסה על הרווח, אבל הן משלמות מע"מ, שהוא מס על המחזור. וזה לא מסתכם ב-16% או ב-17% שהם ישלמו החל משבוע הבא. מי שחושב ש-17% הוא רק 17% מס, טועה. כיוון שמס על המחזור הוא קטן, מזערי, לעומת המס על הרווח, כל 17% צריך להיות מחושב 'על באמת' כאילו הוא כפול מזה. זאת אומרת, 34%. ואצל אלה שאין להם בכלל רווח, הוא מגיע למאות אחוזים כיוון שיש להם אפס רווח".

"לכן", ממשיך הכהן, "מכת המע"מ או מפגע המס הרגרסיבי, המחזורי, בישראל ובעולם כולו, קשים מנשוא דווקא לאלה שאין להם. אבל צריך להכיר בכך שיתרונו של המע"מ הוא בפשטותו וביעילותו. אז מה עושים כשאין ברירה? מהדקים את החגורה. ומה עושים כשאין חור בחגורה? עושים עוד חור בחגורה".

מצא: "אבל לפחות לא מרביצים עם החגורה; ובמקרה הזה מרביצים לחלשים עם החגורה".

הכהן: "אתה צודק. אבל כשאין כספים אנחנו צריכים לייסר את עצמנו במציאות העגומה. כשצריך למלא את הקופה הולכים למקום שפשוט יותר לגבות ממנו. האם זאת חשיבה לטווח ארוך? לא. האם זאת חשיבה נבונה? לא. אם היו חושבים קדימה לא היו מעלים את המע"מ, אבל פתאום נתפסנו עם המכנסיים למטה, וצריך להרים אותם ולהדק את החגורה".

3. תקציב הביטחון

המומחים לא מתחמקים מתמונת המצב העגומה במלואה: יש גירעון. אין כסף למדינה. המדינה רעבה, כמו השכבות החלשות. אז מה בכל זאת עושים? לפני שהם נותנים את העצות הנרחבות שלהם לגבי מקורות המס הפוטנציאליים, איך אפשר לגבות הרבה יותר מס, בדרך חכמה יותר ומהמקומות הנכונים - עצות שיפורסמו בחלק השני של הכתבה בשבוע הבא - יש לחלק מהם רעיון מכיוון אחר.

מצא: "יכול להיות שהפתרון הוא לא בצד ההכנסות. הפתרון יכול להיות גם בצד ההוצאות".

ההערה התמימה לכאורה הזאת מהווה את יריית הפתיחה לדיון סוער, תקציבי וסמי-ביטחוני, בין המומחים, כשעו"ד רובין מתפרץ לדיון ושואל את מצא: "איזה שינוי ניתן לעשות בסדר העדיפויות בצד של ההוצאות, שיקצצו בביטחון, בחינוך, בבריאות? שחולים ישכבו לא רק במסדרות בית-החולים אלא גם בחצרות בית-החולים או במיטות קומתיים בבתי-החולים?"

ומצא משיב. "בוודאי שצריך לגעת בתקציבים אחרים, או אם לדייק: בתקציב הביטחון. אין עוד פרות קדושות. אף תקציב אינו קדוש, וגם תקציב הביטחון הוא לא קדוש. האיזון בין ביטחון צבאי לביטחון אזרחי, ביטחון חברתי, לא קיים היום. מצפים מאתנו בהעלאות מסים שכל תא משפחתי יקצץ בהוצאות שלו 5%-6%, אז למה שמשרד הביטחון לא יקצץ? אני לא מומחה צבאי, אבל אני בטוח שכמו שכל תקציב יכול להתכווץ ב-5%-6%, גם תקציב הביטחון יכול להתכווץ. ואלה מספרי מקרו, 6% מתקציב הביטחון הם הרבה יותר מהעלאת מע"מ".

רובין עוד לא משתכנע: "דווקא היום אתה אומר שצריך לקצץ בתקציב הביטחון? כשהאיום מאיראן מוחשי, ויש איום מצפון, מדרום וממזרח?"

מצא: "לצערי, ההיסטוריה מוכיחה שצמד המילים הזה 'דווקא היום', היה ויהיה רלבנטי גם בעשרות השנים הבאות. ולכן, כמו שמצפים מכל תא משפחתי לכווץ את ההוצאות שלו אני מצפה שגם תקציב הביטחון יכווץ. אני בטוח שזה אפשרי".

רובין לא מוותר. "בוא נדבר רגע על התא המשפחתי כאנלוגיה בינו למדינה. בתא המשפחתי, לא עלינו, ישנו ילד חולה מאוד, שנזקק לטיפולים רפואיים דחופים, ואין כסף. אז המשפחה מתגייסת, ומגייסת כסף גם כשהיא יודעת שהיא לא תוכל להחזיר אותו, כי מדובר בחיים ומוות. כמו שלא חוסכים בהוצאות על ילד חולה, בתקופה כזאת לא חוסכים בהוצאות של ביטחון אמיתי. כמו שמשפחה הייתה נוהגת במקרה של מצוקה בריאותית, כך המדינה מתנהגת במקרה של מצוקה ביטחונית. מה ההבדל? זאת שאלה של חיים ומוות, וזה חיים ומוות. המשפחה הייתה מגיעה אולי לפשיטת-רגל, אבל הילד נשאר בחיים".

כמה כסף מהתקציב נועד באמת לביטחון נטו

בשלב הזה עו"ד שקל מצטרף לדיון - ומתייצב לצדו של מצא. "אני לא מתחבר לתיאוריות הילד החולה במשפחה", הוא אומר ומציע להבחין בין תקציב משרד הביטחון לתקציב הביטחון. "אלה שני דברים שונים. לפעמים אני שואל את עצמי אם יש לנו צבא שמשרת מדינה או שיש לנו מדינה שמשרתת צבא. כל פעם מחדש לא נוגעים במשרד הביטחון, מפחד שמשהו יקרה".

האיזון "הזה צריך להבדק" שאחוז של ביטחון חברתי הוא מאוד חשוב, וגובר על קריטריון הביטחון הצבאי.

חבילת המיסוי

העלאת המע"מ
מ־16% ל־17%
החל ב־1
בספטמבר

ריווח מדרגות
המס הרביעית
והחמישית

העלאת מס
המעסיקים

הטלת מס
"עשירים" (מס
יסף בגובה 2%)
על הכנסה של

המס הרביעית
והחמישית

העלאת מס
המעסיקים

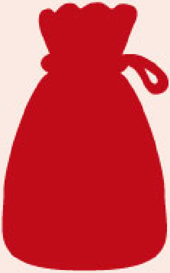

הטלת מס
"עשירים" (מס
יסף בגובה 2%
על הכנסה של
מעל 800 אלף
שקל

עדכון נוסחת

מיסוי ירוק לכלי רכב על־ידי החמרת הקריטריונים לפליטת מזהמים

העלאת מס הקנייה על סיגריות ובירה